

YÜKSEK ÖĞRETİMDE YENİ BİR YAPI TESİSİ

Doç. Dr. Sacid ADALI (*)

GİRİŞ

Tabiatta ortaya çıkan bütün meselelerin ancak insanlar tarafından çözümlenebileceği anlaşıldıktan itibâren, çeşit çeşit medeniyetlerin kurucusu olan topluluklar kendi kaabiliyetli fertlerini daha mükemmel hâle getirmek için önce belirli alanlarda üst eğitim müesseseleri teşekkül ettirmiş, husûsiyle, geçen asırdan beri de her sâhada yüksek öğrenim ve eğitim kuruluşları ortaya çıkarmışlardır.

Cemiyetlerin üstünlüğü bu sûretle eğitim müesseselerinin yapısına paralel durum almış, milletler arasındaki rekabet evveleminde kültür noktasında odaklaşmış, böylece ekonominin alt yapı ögesi olduğu, toplumdaki diğer bütün öğelerin ondan çıktığı veya ona göre şekillendiği yolundaki iddianın mesnedi ortadan kalkmış, bir cemiyette ekonomik bağımsızlık isteyen aydınların bu fedâkârlığın devletten ve vatandaştan gelmesini arzû etmeleri ne kadar haklıysa, farzımuhal, böyle bir hâl gerçekleştiğinde, kendilerinin ilk, orta ve yüksek öğrenim ve üstü bilgilerine dayanak olan kaynaklardan uzaklaşmadan, bilerek veyâ bilmeyerek, yüksek kültür seviyesine sâhip "ilerlemiş" denen ülkelerin tesirinden sıyrılmamaları o derece haksız bir durum meydana getirecektir. Kısacası, kültürel baskı ekonomik baskıdan daha ağır görülmektedir ve bir memleketin ilk temel ağırlığı kültür bağımsızlığına vermesi, kendi "öz kaynaklarından" kaynaklanan bir "millî" yapı meydana getirmesi lâzımdır. Aksi hâlde, eskinin iktisadî sömürgeciliğinin kalıp değiştirerek kültür sömürgeciliği şeklinde devam etmesine göz yumulmuş ve ilelebed "uydu" bir toplum hüviyeti irtikâb edilmiş olacaktır.

Dünün problem çözme yolunda hizmetler beklenen yüksek öğretim müesseseleri, özellikle iktisâden kalkınma yolunda olan ülkelerde bu sefer kendileri birer problem olmakta, hem kendileri dışında bir "el" vasıtasıyla yenileştirilmeyi kabullenmedikleri gibi, hem de bizzat kendi içlerinden ıslâh edilme imkânına sahip bulunmamakta, ve meselâ Türkiye için Üniversiteler tam 10 yıldır bir kaosun zeminini teşkil etmektedirler. Yine dünyanın ekonomik ve idârî mekanizmalarını kontrol altında tutan dev devletleri, mahallinde büyük ölçüde aksü-

(*) A.Ü. İşletme Fakültesi Öğr. Üyesi.

EĞİTİCİLERİN EĞİTİMİ YÖNÜNDEN

En önemli meselelerden biri öğretim elemanlarının yetiştirilme, geliştirilme, teşvik edilmeleridir. Kanundaki "tam gün" çalışma esâsı eksik kalan bir uygulamadır. Özellikle tıp dalında bunun aksine davranıldığı mâlum olduğu gibi, sabahdan akşama kadar dâirede oturup hiç çalışmamak da mümkündür. Tam gün esâsı lüzumlu, fakat başka kollardan desteklenmediği müddetçe fuzûlîdir. Bir başka teşvik edici kollar neler olabilir

Bâzılarını hemen sıralamak mümkün :

Bilhassa bölge üniversiteleri için geçerli olan Üniversite - TRT işbirliği, belli gün ve saatlerde yapılacak konuşmalar, herkese sıra gelebileceği ihtimâli karşısında, öğretim elemanlarını yenilik bulmaya, araştırma, inceleme yapmaya sevkedecektir. Çeşitli açık oturum, konferans, sempozyumlar da aynı hedefe erdirebilir.

Akademisyenlerin tatbîkâtı öğrenmeleri, çalışanlarla açık irtibat kurmaları behemahal temin edilmelidir. Bugün bütün üniversitemizin en büyük derdi, talebeyi hayâta tam hazırlamadığı, kitâbî bilgiler verdiği, herkesin aslında mesleğini çalışma esnâsında öğrendiği merkezindedir. Meselâ mülkî idâre âmirliğinin temel kaynağı olan SBF de bile aynı îtirâz geçerlidir. Bu itibarla öğretim üye ve yardımcılarının kendi sâhalarıyla ilgili resmî ve özel çeşitli kuruluşlarla irtibat sağlayıcı tedbirler alınmalı, meselâ üniversite elemanları kendi sâhalarındaki devlet dâirelerinde gözlemci, veyâ tâyini çıkmış kişiler yerine müdür vekili, şef vekili, gibi pozisyonları geçici bir süre için işgal etmeli : vergi hukukcusu Mâliye dâirelerinde, ziraatçı muhtelif ziraat dâirelerinde, kamu yöneticisi genel müdürlük, kaymakamlık, yâhut vâli muâvenciliklerinde bir müddet çalışmalıdır. Aynı zamanda, iş hayâtında başarılı olmuş kişiler veyâ kamu görevlileri üniversiteye birer tatbîkâtçı olarak gelip talebeye tecrübe ve bilgilerini nakletmelidirler. Ancak, iş hayâtıyla irtibat kurma husûsunun tek mahzûru, fikir ve emeğin tamâmen onların emrine atılması tehlikesidir. Kanûnî müeyyidelerle bunun önüne geçilebildiği; eğitim, yayın ve araştırma faaliyetleri bugünkünden daha iyi yürüdüğü müddetçe faydası çoktur, mükemmel bir teşvik unsurudur.

Öğretim üyelerine 5-6 yılda verilecek maaşlı bir senelik izin, sonunda ciddî araştırma istendiği takdirde, geçerli bir yenilenme ve başarılı bir hizmet vâsıtası olabilecektir.

Ayrıca, üniversitelere bağlı fakat başka yörelerde açılacak "Araştırma Merkezleri"yle öğretim üye ve yardımcılarının ilmî faaliyetleri geniş ölçüde geliştirilebilir.

Üniversiter müesseselerin uygulamaya dönük çalışma düzeni aşağıdaki sistemle desteklendiği takdirde daha da başarılı olabilir :

Kıta Avrupası zihniyetine sahip Türkiye'de "iş emniyeti" ve "iş güvenine" verilen değer büyüktür. Bu itibarla "daha çok kazanç" felsefesinin hâkim olduğu ABD'deki "Mukaavele" (kontrant) sisteminin aksine, bizde, sonunda emekli olmak, rahat etmek düşüncesiyle, devlet kademelerine girişten itibaren bir atâlet belirlemekte, bu mahzur özellikle üniversitelerde kendini daha çok göstermektedir. Herkesin aybaşında aldığı maaş belli olduğunda, kanunda gösterilen ağır suçlardan biri işlenmedikçe, değişen birşey olmayacaktır. Bugün en büyük teşvik vâsıtası olan "maaş" tesirli şekilde kullanılmamakta, "suyu dolduranın da, testi kırmanın da bir olduğu" nizam içinde işgörenler arası müsbet rekaabet ortaya çıkamamaktadır. Aslında ücretin bir teşvik unsuru olarak üniversitelerde kullanılması pek mümkündür. "Mukaavele" usûlünün uygulanması temel düzende çok büyük değişiklikler meydana getirebilir, ancak bu Türk antalitesine uygun değildir. Sistemin daha yumuşatılmış şekli şöyle olabilir :

Üniversite öğretim üye ve yardımcılarının aldığı maaş ya gayet düşük, veyâ en azından, hiçbir derece yükseltilmesi, yan öneme ilâvesi yapılmaksızın, normal memur maaşına paralel tutulur. Ancak üstün hizmet gösteren, araştırma yapan, sına, seminer, ders verme konularında gayret gösteren, bâhusus, yayın faaliyetlerini lâıkiyle yürütenlere, herbir işin kalite ve miktar itibarıyla önceden puan ve ücret değerlendirmesi yapılmak şartıyla, "verimlilik pirimleri" ödenir. Böylece çalışanın da çalışmayanın da aybaşında aynı maaşı alması yerine, gerçekten çalışan, eser meydana koyan, bunların ciddiliği ve kalitesi kesin ve objektif usûllerle tasdik edilen kişiler emeklerinin karşılıklarını almış olacaklardır. Bu arada her bölüm, kürsü yahut kişinin asgarî iş yükü belirlenmeli, ödenen asgarî maaş bunun için verilmeli, ancak bunun ötesine geçenlere pirim ödenmelidir. Böylece herkes çalıştığı nisbette ücret elde etmiş, adâletsizlik ve atâlet büyük ölçüde önlenmiş olacaktır.

Yukarda bahsi geçen "Araştırma Merkezleri" için salt "mukaavele" sistemini uygulamak mümkündür. Bunun özellikle Doğu Anadolu'da gerçekleştirilmesi behemahâl gerekmektedir.

ÖĞRENCİLERİN SERBEST ZAMANLARINI DEĞERLENDİRME YÖNÜNDEN

Özellikle memleketlerinin dışındaki şehirlerde yurt sistemi içinde yatılı olarak okuyan dinamik ve enerjik beden ve ruh yapısına sahip öğrencilerin umûmiyetle iki tür faaliyetleri vardır, (fiilen meslekî bir işde çalışmanın dışında) : Dersle ilgili faaliyetler,

Serbest zaman faaliyetleri.

Talebenin bu her iki faaliyet yönünden doyurulması lâzımdır.

Bir yandan ders saatleri içinde aktüel, zengin, geniş muhtevâlî ders ve metodlarla ünsiyet peydâ eden, çeşitli küçük kapsamlı araştırma ve pratik çalışmalar yapmaya teşvik edilen, laboratuvarında ve yâ derste aktif olarak meselelerin tartışılmasına katılan, bunların hâricinde ders hazırlıkları ile meşgûl olan talebe, öbür yandan bütün akademik çalışmalarının dışında kalan vakitlerini spor, seyahat, kültürel meşgûliyetler gibi işlerle doldurabilmeli ve bu dolduruş tamâmen teşkîlâtli şekilde yürütülmelidir. Gerek rektörlük ve fakültelerin teşebbüsleriyle, gerekse talebe ve öğretim üye veyâ yardımcılarının kurduğu dernekler vâsıtasıyla sık sık seminer, konferans, açıkoturum, sempozyum, vs. tertib edilerek zihinler canlı ve çalışır vaziyette tutulmalıdır. Boş zaman fazlalığı kişileri bir "arayış" içine itecek, kendi kendilerine iyiye, güzele, doğruya ulaşma ihtimâlleri zayıf bulunanlar belli ideolojilerin körükörüne savunucusu, birkaç kişinin söylediği sözlerin sâdece "tekrarcısı" olacaklardır.

Talebenin günlük hayattan kopukluğu daha öğrenim yıllarından başlamakta, mezuniyetlerinden itibaren girdikleri işlere intibakta güçlük çektikleri gibi, karşılaştıkları insanların, mektebde idealize edilmiş olmanın tersine, herhangi bir cemiyet normuna uymadan hareket etmeleri karşısında, çoğu zaman hüsrâna uğramakta, bu sûretle, eğitim devresinde olsun, çalışma hayatına atıldıktan sonra olsun, memleketi bir "gayrimemnular ordusu" istilâ etmiş havası doğmaktadır.

Daha okul sırasında okutulan kitaplar yanında hayatın her türlü gerçeğinin önlerine serilmesi öncelikle hayattan ve halktan kopuk olmayan öğreticilere ihtiyaç gösterir. Bir temel sistem olan içtimâî, iktisâdî, idârî, vb. gibi yaşayış nizâmını bütünüyle ve bir anda değiştirmek isteyen radikal zihniyetin varlığı; bu zihin yapısından sâdir olan "düzen değişikliği" fikri, ülkenin her alanda bir kavramlar ve görüşler, duyular kargaşasına düşmesinden başka neticeye yol açmayacağı gibi, bu değişikliği arzû edip de hemen gerçekleştiğini göremeyen kişilerin, başarısızlığa uğramaktan mütevellit, daha mütecâviz duruma gelen insanların ruhûna bürünmeleri kaçınılmaz olacak, böylece bu ruh buhrânı cemiyetin diğer fert ve guruplarına da peyderpey sirâyet ederek, daha iyi olunması yolunda başlatılmış iyi niyetli bir tedbir ve teklif (tedbirler ve teklifler) dolayısıyla, nihâyet diğer dominant dış kültür normlarının da baskısıyla "hasta cemiyet" hâline gelinecektir.

Önce âile müessesesinin dejenere olması, gençliğin Batı'dan mülhem bir "ekonomik bağımsızlık" histerisi, dolayısıyla başıbuyruk-

luk, husûsiyle yüksek öğrenim devresindeki âileden kopuk yurt hayatı sırasında genişlemekte, devletin "tatlı-sert" denen ilmî-idârî disiplin tedbirlerini alamamasının yerini aşırı fikir normlarının geçerliliğini savunan teşkilâtların sert disiplini doldurmakta, yüksek öğrenim gençliği böylece "ne yapacağını bilmez durumdan", "ne yaptırmak istediğini bilenlerin" "ağına" düşmektedir. O hâlde devletin (üniversitenin) ihtiyaç duyulan her türlü teşkilâtı bizzat kendisinin kurması ve tesbit edilen ve değişmeyen "millî ideoloji" ne ise onun istikâmetinde talebeyi kanalize etmesi en isabetli yol olacaktır.

NETİCE

Bir müesseseyi ıslâha tâbi tutarken, demokratik anlayışın kaçınılmaz îcâbı olarak, ilgili her kişi veyâ gurubun görüşü alınmalı, çeşitli istişârelerden sonra kesin karar en üst kademede verilmelidir. Meselâ Atatürk Üniversitesi İşletme Fakültesi kurulduğu 1969 yılından beri geçen dokuz senede altı öğrenci imtihan yönetmeliği değiştirmiştir. Böyle hukûkî alandaki değişiklikler umûmiyetle iki sebebe dayanmakta : ya cemiyetin hızlı içtimâî değişimi mevzuâtın da değiştirilmesini âmir olmakta, yâhut da, kanun, tüzük, yönetmelik yapma mevkiinde olanlar asıl ihtiyaç sâhibi olan zümrelerin görüşlerini almayıp, normal olarak kendi sınırlı bilgi ve teşhislerinden istifade etmektedirler. Hâlbuki, yukardaki misal yönünden, fakülte kurulları bir yandan mezun öğrencilerin görüşlerini alsalar, öbür yandan, özel ve resmî, iş âleminin ihtiyaçlarını bizzat kendi ağızlarından tesbit edip hangi bilgi ve vasıflara sâhip eleman istediklerini öğrenseler, diğer taraftan, benzer iç ve dış öğretim müesseselerinin yönetmelik ve uygulamalarını alıp mukaayesede bulunsalardı, daha geçerli düzenleme yapmış olurlardı. Bu noktada iş ikinci bir tezatla karşılaşmakta, dâimâ kolaya kaçma temâyülündeki talebe kütlesi yönetmeliğin hazırlanma safhasında asıl baskı gurubunu teşkil etmektedir. Nitekim adı geçen fakültenin 1975 değişikliğinde bu gurubun tesiri hayli fazla olmuştur.

Hulûsa, geniş muhtâriyete sâhip olan Yüksek Öğrenim Müesseseleri iç ve dış otokontrole tâbi olmalı, kantiteden çok kaliteye ehemmiyet vermeli, ve bilhassa plânlı ve disiplinli şekilde ve "benim malım", "benim işim" zihniyetine sâhip kişileri çalıştırmalı, bu tür kişilerin yetişmesini sağlamalıdır.

Bir kere vasıflı eleman yetiştikten sonra zâten her meseleye çözüm bulmak kolaylaşacak, ancak her çözüm yeni düşümlerin meydana çıkmasını engellemeyecektir : haddizâtında önemli olan da problemlerin çokluğundan ziyâde onları çözmeye imkân ve kaynaklarının bulunup bulunmaması değil midir?...